

دکتر محمدحسین یار محمدیان^۱

دکتر حسین مولوی^۲

اختر ایرانپور مبارکه^۳

بررسی رابطه بین دوستیهای دوجانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره و سازگاری اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهر اصفهان

چکیده

این پژوهش در پی بررسی رابطه دوستیهای دوجانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره و سازگاری اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهر اصفهان است. جامعه آماری این تحقیق کلیه دانش آموزان دختر سال سوم راهنمایی سال تحصیلی ۸۰-۸۱ مدارس دولتی شهر اصفهان است. حجم نمونه‌ای ۱۳۹ نفری به صورت خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در این تحقیق عبارت بودند از: آزمون گروه سنجی؛ مقیاس خودپنداره ساراسوات و مقیاس سازگاری اجتماعی آزمون شخصیت کالیفرنیا (CTP). معدل نمرات سال قبل و نیمسال اول جاری هر دانش آموز به عنوان شاخصهای پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته شد. براساس یافته‌های پژوهش، همبستگی متغیرهای مورد مطالعه با پیشرفت تحصیلی معنی دار بود. همچنین معلوم شد که ترکیبی از ۳ متغیر خودپنداره، سازگاری اجتماعی و پذیرش همسالان قادر به تبیین میزان بیشتری از تغییرپذیری معدل کل سال قبل دانش آموزان است. ترکیبی از دو متغیر پذیرش همسالان و خودپنداره قادر به تبیین میزان بیشتری از تغییرپذیری معدل نیم سال اول جاری می‌باشد. ضمناً هیچ‌گونه رابطه مثبت و معناداری بین خود پنداره و دوستیهای دوجانبه و خودپنداره و پذیرش همسالان دیده نشد.

۱- استادیار دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

۲- دانشیار دانشگاه اصفهان

۳- کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی

مقدمه

در سنین نوجوانی، نوجوانان به رفاقت و دوستی با همسالان، جذب گروهی و پذیرش در جمع دوستان اهمیت فراوانی می‌دهند. در این سالها دوستیها استحکام می‌یابند و به شکل‌های مختلف رفاقت، صمیمیت، احساس تعلق به گروه^۱، زنده دلی و جنب و جوش خود را نشان می‌دهد. در حقیقت، عوامل اجتماعی زیادی از جمله؛ رفتار گروهی؛ پذیرش همسالان^۲؛ نقشهای اجتماعی؛ نظامهای قدرت و سازمان مدرسه تأثیر فراوانی بر امر یادگیری و پیشرفت شاگردان باقی می‌گذارند، چون تحصیل و یادگیری در این محیط اجتماعی رخ می‌دهد، در واقع یکی از هدفهای عالی آموزش ایجاد شرایط مناسب به منظور دستیابی به بالاترین پیشرفت تحصیلی است. اگر نوجوان در جمع همکلاسانش فاقد جایگاه اجتماعی مطلوب و منزلت متناسب با آنچه که گمان می‌کند باشد، کارکرد اصلی وی یعنی کسب دانش و پیشرفت تحصیلی مختل می‌شود. از طرفی، فرد به دلیل این‌که در می‌یابد که مورد توجه و علاقه افراد دیگر نمی‌باشد، تمایل به انزوا و تنهایی پیدا می‌کند و از میزان ارتباطات اجتماعی خود تا حد زیادی می‌کاهد. همین حالت گوشه گیری و گریز از دیگران، به تدریج تصورات منفی از خود، احساس عدم کارآیی و بی‌کفایتی همراه با کاهش در عزت نفس را در فرد نضج می‌دهد و در نتیجه خود را ناتوان از مواجهه با مشکلات و حل آنها می‌بیند. (نجاریان و ابراهیمی، ۱۳۶۹: ۶-۴). تأثیر گروه همسالان در پیشرفت تحصیلی^۳ و اجتماعی دانش‌آموزان بالغ بر ۴۰ سال است که مورد توجه محققان بوده، در زنجیره روابط تعاملات اجتماعی آنها در مدرسه مورد بحث قرار گرفته است. جانسون^۴ (۲۰۰۰)، ونتزل^۵ و کالدول^۶ (۱۹۹۷) نشان داده‌اند که بین دوستیهای دوجانبه و پذیرش همسالان با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر و دختر پایه‌های ۶ و ۸ مدارس راهنمایی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در تحقیقی که

1- Belongingnes

2- Peer – Acceptance.

3- Academic – Achievement.

4- Johnson

5- wentzel

6- Caldwell

توسط هورتاکسو^۱ و ایرتم^۲، کرتوگلو^۳ و اوزر^۴ (۱۹۹۰) و هورتاکسو و اوزر (۱۹۹۳) صورت گرفت، اثرات غیر مستقیم محبوبیت گروهی، جایگاه مهار و ادراک اثربخشی اجتماعی را به عنوان پیش‌بینی کننده عملکرد تحصیلی معرفی نمودند. طبق پژوهش لد و همکاران (۱۹۹۸)، پذیرش همسالان، دوستی‌های دو جانبه و مشارکت و همکاری در بین بچه‌های کودکان می‌تواند پیش‌بینی کننده‌های قابل اطمینانی برای سازگاری آنها در سالهای آینده در مدرسه باشد. وان دام و مرتنس^۵ (۲۰۰۰)، روابط علی بین خود پنداره تحصیلی و پیشرفت تحصیلی را در پنج ناحیه از فلمینگ در ۶۴۱۱ نفر دانش‌آموز در ۵۹ مدرسه طی ۷ سال دنبال کردند. عملکرد مدرسه و خودپنداره تحصیلی به عنوان عوامل پیش‌بینی کننده جهت بررسی تأثیر علی دو جانبه بین هر دو نوع خودپنداره بودند. نتایج به دست آمده حاکی از آن است که خودپنداره تحصیلی در سالهای بعدی تحت تأثیر پیشرفتهای قبلی بود، به علاوه، خودپنداره تحصیلی قبلی پیشرفت بعدی را شکل می‌داد. ضمناً ارتباط مؤثر خودپنداره با پیشرفت تحصیلی تحت تأثیر نفوذ انگیزشی خودپنداره تحصیلی بود. سوئیتزر در سال ۱۹۹۲ دربارهٔ ارتباط بین مفهوم خود و سازگاری روانی نوجوانان تحقیقی انجام داد. نتایج نشان داد نوجوانانی که دارای اختلال در سازگاری بودند، نمرات مفهوم خود پایین‌تری داشتند (در: تقی‌زاده (۱۳۷۹). گران^۶ و دیگران (۱۹۹۲) رابطهٔ دوستیها، پذیرش همسالان و عزت نفس را در ۵۴۲ نوجوان کلاس ۹ مطالعه کردند. نتایج نشان داد که آزمودنیهایی که دوستیهای دوجانبه داشتند نسبت به افرادی که فاقد این دوستیها بودند، در مقیاس عزت نفس نمرات بالاتری کسب کردند. همچنین، این پژوهش ثابت کرد که تأثیر دوستیهای دوجانبه در دوران نوجوانی اهمیت بیشتری نسبت به پذیرش همسالان در سطوح عزت نفس آنها دارد و عزت نفس به

1- Hortacsu

2- Ertem

3- Kurtaglv

4- Uzer

5- Van Damme.and J. Mertens W

6- Groene.

عنوان اندازه‌ای از خودپنداره مهم‌ترین متغیر قاطع پیش‌بینی کننده انگیزش می‌باشد. برنت^۱ و کیف^۲ (۱۹۹۵) در پژوهشی با عنوان «تأثیر دوستان بر سازگاریهای نوجوانان در مدرسه»، ۲۹۷ نوجوان کلاس ۷ و ۸ را مورد آزمون قرار دادند. این پژوهشگران دریافتند؛ هم ویژگی‌های دوستان نوجوان و هم کیفیت این دوستیها در سازگاری با مدرسه تأثیر دارد. ورشون^۳ (۱۹۹۶)، با انجام پژوهشی مقبولیت اجتماعی و سازگاری رفتاری را در کودکان مورد بررسی قرار داد. یافته‌های مطالعه نشان داد ساخت که رابطه مثبت و معناداری بین مثبت انگاری خود با میزان مقبولیت اجتماعی و نیز سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان در مدرسه وجود دارد. براساس یافته‌های پژوهشی براتوند (۱۳۷۶)، مقبولیت گروهی با شاخصهای سازگاری فردی، اجتماعی و کلی و عزت‌نفس رابطه مثبت دارد، پیشرفت تحصیلی با سه شاخص سازگاری اجتماعی، فردی و کلی و عزت‌نفس رابطه مثبت دارد، و عزت‌نفس نیز با شاخص‌های مقبولیت گروهی، سازگاری اجتماعی، فردی و کلی رابطه مثبت دارد. در تحقیقی که توسط اسلامی علی آبادی (۱۳۷۴) بر روی ۱۷۴ دانش‌آموز پسر شهر تهران انجام گرفت، نیمرخ رفتاری و تحصیلی دانش‌آموزان طرد شده از طرف همسالان، با دانش‌آموزان عادی مقایسه شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که در دو گروه طرد شده و عادی، هم از نظر نیمرخ رفتاری و هم از نظر نیمرخ تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد. در تحقیق شکرکن و افتخاری (۱۳۷۳) که بین دختران دبیرستانها انجام گردید، معلوم شد بین عزت‌نفس و عملکرد تحصیلی آنان رابطه مثبتی وجود دارد (در: براتوند، ۱۳۷۶). در تحقیق شریفی (۱۳۷۶) در زمینه رابطه سازگاری فردی و اجتماعی و عملکرد تحصیلی معلوم شد رابطه مثبتی در این زمینه وجود دارد؛ یعنی هرچه دانش‌آموز از نظر فردی و اجتماعی سازگارتر باشد عملکرد تحصیلی وی بالاتر است.

1. Berndt. T. J.

2. Keefe. K.

3. Verschueren

فرضیه‌های پژوهش

در تحقیق حاضر، متغیرهای دوستیهای دو جانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره و سازگاری اجتماعی به عنوان متغیرهای مستقل و پیشرفت تحصیلی به عنوان متغیر وابسته بررسی شد. در این پژوهش فرضیه‌های زیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند:

۱. بین دوستیهای دو جانبه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۲. بین پذیرش همسالان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۳. بین سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۴. بین خود پنداره و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۵. بین پذیرش همسالان و خود پنداره دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۶. بین دوستیهای دو جانبه و پذیرش همسالان دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۷. بین پذیرش همسالان و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۸. بین دوستیهای دو جانبه و خود پنداره دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۹. بین دوستیهای دو جانبه و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۱۰. بین خود پنداره و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۱۱. بین خود پنداره، سازگاری اجتماعی و پذیرش همسالان و معدل کل دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟
۱۲. بین پذیرش همسالان و خود پنداره با معدل نیمسال دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد؟

۱۳. بین خود پنداره و پذیرش همسالان با سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد.

مواد و روشها

آزمودنیها

با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای تعداد ۱۳۹ نفر از دانش‌آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهر اصفهان که در سال تحصیلی ۸۱-۸۰ در یکی از مدارس راهنمایی شهر اصفهان مشغول به تحصیل بودند، انتخاب شدند. به این ترتیب که در مرحله اول دو ناحیه ۳ و ۴ و سپس از هر ناحیه یک مدرسه راهنمایی دخترانه به صورت خوشه‌ای تصادفی انتخاب شد. سپس با مراجعه به مدارس مربوطه از هر مدرسه ۲ کلاس سوم راهنمایی به صورت تصادفی انتخاب شدند.

ابزار

برای سنجش دوستیهای دو جانبه و پذیرش همسالان از آزمون گروه سنجی براساس روش پیشنهادی مری نرث وی^۱ (۱۹۵۲) استفاده شد. پس از پاسخگویی دانش‌آموزان به سه سؤال، نتایج درجدول گروه سنجی تنظیم شد و در راستای دو جانبه و متقابل بودن، انتخابهای دانش‌آموزان همتا شده. تعداد دوستیهای دوجانبه هر فردی از ۹-۰ متغیر بود و جمع کل انتخابها بر اساس هر ضابطه میزان پذیرش همسالان هر فرد را تشکیل داد. مری نرث وی در یکی از مطالعات خود برای به‌دست آوردن ضریب پایایی آزمون گروه سنجی ملاحظه کرد که ۶۶ درصد از انتخابهای اولیه که در نخستین آزمون به عمل آمده بود، سه هفته بعد نیز در آزمون دوم تکرار شد، هم چنین ۵۰ درصد انتخابهای دوم و ۳۵ درصد انتخابهای سوم میان نتایج دو بار آزمون همبستگی ۶۹ درصد از لحاظ گروه سنجی ظاهر گردید. جهت به‌دست آوردن ضریب پایایی این آزمون از روش بازآزمایی استفاده شد و ضریب همبستگی آزمون اول

1 - Northway. Mary.

و دوم ۰/۸۴۴ به دست آمد که در سطح اطمینان ۱ P=۰/۰۰۱ معنادار است. آزمون خودپنداره ساراسوات^۱ یکی از ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش بود. این آزمون شامل شش بعد جسمانی، اجتماعی، خلق و خو، آموزشی، اخلاقی و عقلانی است که در این پژوهش چهار بعد اول (جسمانی، اجتماعی، خلق و خو و آموزشی) که شامل ۳۲ سؤال بود مورد استفاده قرار گرفت. ساراسوات پایایی پرسشنامه را با روش آزمون-آزمون مجدد به دست آورد. برای نمره کل خودپنداره ۹۱ درصد و ضریب پایایی ابعاد گوناگون از ۶۷ درصد تا ۸۸ درصد متغیر بوده است و برای به دست آوردن روایی آن سؤالاتی انتخاب شدند که ۸۰ درصد توافق بین نظر متخصصان وجود داشت. در تحقیق حاضر اعتبار مقیاس خودپنداره از طریق محاسبه آلفای کرونباخ ۸۴ درصد بود. آزمون شخصیتی کالیفرنیا (CTP)^۲ فرم ۱۶-۹ ساله، برای سنجش سازگاری اجتماعی استفاده شد. آزمون مذکور در سال ۱۹۵۳ توسط کلارک^۳ و همکاران ساخته شد که دو مقیاس فردی و اجتماعی و کلی را می‌سنجد؛ دارای ۱۸۰ سؤال دو گزینه‌ای (آری-نه) است که سازگاری اجتماعی، ۶ مقیاس فرعی ۱۵ سؤالی دارد و در این پژوهش از ۶۰ سؤال مربوط به خرده مقیاسهای قالبهای اجتماعی، مهارتهای اجتماعی، علایق خود اجتماعی و روابط مدرسه‌ای استفاده شد. در پژوهش شریفی (۱۳۷۶) ضرایب پایایی به روش اسپیرمن-براون ۶۷ درصد و به روش دو نیمه سازی گاتمن ۶۵/۲ درصد بود. ضریب آلفا برای سازگاری فردی ۸۹ درصد و برای سازگاری اجتماعی ۷۹/۹ درصد بود. در پژوهش حاضر اعتبار مقیاس سازگاری اجتماعی که از طریق محاسبه آلفای کرونباخ برآورد گردید، برابر با ۸۴ درصد بود. شواهد مربوط به روایی همگرا برای سازگاری اجتماعی بیشترین همبستگی متعلق به خرده مقیاسهای علایق ضد اجتماعی و قالبهای اجتماعی و مقدار آن ۴۳ درصد بود. لذا خرده مقیاسهای این ابزار سنجش از نوعی روایی همگرا برخوردار است.

1 - Sarasuat self - concept Scale.

2 - California Personality test.

3 - Clarck.

شیوه اجرا

پس از انتخاب نمونه‌های تحقیق، با هماهنگی با آموزشگاه‌های مربوطه در چند جلسه پرسشنامه‌ها و پاسخنامه‌ها در اختیار آزمودنیها قرار گرفت و با نظارت محقق و راهنمایهای انفرادی و گروهی پرسشنامه‌ها تکمیل گردید.

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل آنها

میانگین و انحراف معیار متغیرهای پذیرش همسالان، دوستیهای دوجانبه، زیر مقیاسهای خودپنداره و خودپنداره کل، خرده مقیاسهای سازگاری اجتماعی و سازگاری اجتماعی کل، پیشرفت تحصیلی^۱ و پیشرفت تحصیلی^۲ در جدول شماره ۱ ارایه شده است.

جدول شماره ۱: میانگین و انحراف معیار دوستیهای دوجانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره، سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

متغیر	میانگین	انحراف معیار	متغیر	میانگین	انحراف معیار
دوستی‌های دوجانبه	۲/۳۵	۱/۲۲	قالبهای اجتماعی	۱۲/۸۸	۱/۸۲
پذیرش همسالان	۹/۰۵	۶/۶۸	مهارتهای اجتماعی	۹/۵۲	۲/۰۳
اجتماعی	۲۸/۸۶	۳/۴۶	علائق ضد اجتماعی	۹/۳۵	۱/۹۵
جسمانی	۲۹/۶۲	۴/۳۸	روابط مدرسه ای	۸/۹۸	۲/۲۴
خلق و خو	۲۹/۷۴	۴/۰۹	سازگاری اجتماعی کل	۳۹/۲۶	۲/۲۴
آموزشی	۳۰/۲۴	۴/۳۵	پیشرفت تحصیلی ۱	۱۶/۶۱	۲/۳۱
خودپنداره کل	۱۲۲/۶۸	۱۴/۰۷	پیشرفت تحصیلی ۲	۱۶/۲۴	۲/۶۲

اجرای ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیری رابطه معنی‌داری بین متغیرهای پژوهش نشان داد (به جدول ۲ مراجعه شود)

۱- معدل کل سال قبل دانش آموز (۷۹-۸۰)-

۲- معدل نیم سال اول جاری دانش آموز (۸۰-۸۱)-

جدول شماره ۲: نتایج همبستگی بین دوستیهای دوجانبه، پذیرش همسالان، سازگاری اجتماعی و خودپنداره و پیشرفت تحصیلی او ۲

متغیر	پیشرفت تحصیلی ۱		پیشرفت تحصیلی ۲		دوستیهای دوجانبه		پذیرش همسالان		سازگاری اجتماعی	
	R _۲	R _۱	R _۲	R _۱	R _۲	R _۱	R _۲	R _۱	R _۲	R _۱
	P		P		P		P		P	
دوستیهای دوجانبه	۰/۲۵۱	۰/۰۶	۰/۲۴۱	۰/۰۵						
پذیرش همسالان	۰/۳۷۷	۰/۱۴۲	۰/۴۱۷	۰/۱۷۳	۰/۷۱۵	۰/۵۱				
سازگاری اجتماعی	۰/۵۶	۰/۳۹	۰/۴۲۴	۰/۱۷	۰/۲۹	۰/۰۸	۰/۲۵	۰/۰۶		
خود پنداره	۰/۶۵۶	۰/۴۳	۰/۶۱۱	۰/۳۷	۰/۸۰	۰/۰۶۴	۰/۴۴۰	۰/۰۱۹	۰/۳۹۲	۰/۱۵۳
	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۳۵۰	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۱

براساس این یافته‌ها فرضیه‌های زیر تأیید شدند: بین دوستی‌های دو جانبه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/241$ و $r = 0/251$)؛ بین پذیرش همسالان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/417$ و $r = 0/377$)؛ بین سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/424$ و $r = 0/56$)؛ بین خود پنداره و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/611$ و $r = 0/656$)؛ بین دوستی‌های دوجانبه و پذیرش همسالان دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/715$)، بین پذیرش همسالان و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/29$)؛ بین سازگاری اجتماعی و دوستی‌های دو جانبه دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/392$)؛ از سوی دیگر، فرضیه‌های: الف- بین خودپنداره و دوستیهای دوجانبه دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = 0/80$) و ب- بین خودپنداره و

پذیرش همسالان دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($r = -0.044$)؛ تأیید نشد. نتایج آزمون تحلیل رگرسیون چند متغیری نشان داد که بین خودپنداره، سازگاری اجتماعی و پذیرش همسالان با معدل کل ($P = 0.010$) ارتباط معناداری وجود دارد (به جدول ۳ مراجعه شود). همچنین این آزمون نشان داد که بین خودپنداره و پذیرش همسالان با معدل نیمسال اول دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد ($P = 0.01$) (جدول ۴). همچنین این آزمون نشان داد که بین متغیرهای پذیرش همسالان و خودپنداره با سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد (به جدول ۵).

جدول شماره ۳: نتایج همبستگی‌های چندگانه متغیرهای پیش‌بینی کننده پیشرفت تحصیلی (۱)

متغیر	R	R _Y	F	P	F Change	R Change	P	B	Beta	t	P
خودپنداره	0/656	0/431	103/58	0/000	0/431	0/000	0/108	0/766	10/17	0/000	
خودپنداره	0/734	0/54	32/01	0/000	0/109	0/000	0/117	0/516	8/14	0/000	
سازگاری اجتماعی	0/746	0/557	5/33	0/000	0/17	0/000	0/083	0/509	0/71	0/022	
سازگاری اجتماعی	0/746	0/557	5/33	0/000	0/17	0/000	0/098	0/299	0/146	0/052	
پذیرش همسالان	0/746	0/557	5/33	0/000	0/17	0/000	0/098	0/299	0/146	0/052	

جدول شماره ۴: نتایج همبستگی‌های چندگانه متغیرهای پیش‌بینی کننده پیشرفت تحصیلی (۲)

متغیر	R	R _Y	F	P	F Change	R Change	P	B	Beta	t	P
خودپنداره	0/611	0/373	81/55	0/000	0/373	0/000	0/114	0/711	9/03	0/000	
خودپنداره	0/680	0/422	22/48	0/000	0/089	0/000	0/102	0/548	8/5	0/000	
سازگاری اجتماعی	0/680	0/422	22/48	0/000	0/089	0/000	0/120	0/305	4/7	0/000	

جدول شماره ۵: نتایج همبستگی‌های چندگانه متغیرهای پیش‌بینی کننده سازگاری اجتماعی

متغیر	R	R _Y	F	P	F Change	R Change	P	B	Beta	t	P
پذیرش همسالان	0/424	0/180	29/9	0/000	0/18	0/000	0/18	0/447	5/47	0/000	
پذیرش همسالان	0/526	0/277	18/34	0/000	0/097	0/000	0/378	0/358	4/81	0/000	
خودپنداره	0/526	0/277	18/34	0/000	0/097	0/000	0/1	0/319	4/28	0/000	

بحث و نتیجه گیری

نتایج آزمونهای ضریب همبستگی گشتاوری پیرسون و تحلیل رگرسیون چند متغیری نشان داد که بین متغیرهای پژوهش (دوستیهای دو جانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره، سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی (۲) دانش‌آموزان دختر ارتباط معناداری وجود دارد. با تأیید فرضیه (۱) این نتیجه حاصل شد که رابطه مثبتی بین دوستیهای دو جانبه و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان وجود دارد که با یافته‌های ونزل و کالدول (۱۹۹۷) همخوانی دارد. در طول دوره نوجوانی نسبت به دوره‌های دیگر تأثیر دوستیهای دو جانبه و با ثبات بیشتر از دوستیهای یک جانبه و بی‌ثبات می‌باشد، زیرا دانش‌آموزانی که دارای دوستی دو جانبه هستند فشار مستقیمی بر روی پیشرفت تحصیلی یکدیگر دارند. دیگر نتایج نشان داد که بین پذیرش همسالان و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارد که با یافته‌های ونزل و کالدول (۱۹۹۷)، براتوند (۱۳۷۶)، همخوانی دارد. نقش معنادار همسالان در پیشرفت فکری دانش‌آموزان موضوعی است که تئوریهای رشد شناختی (پیاژه^۱، ۱۹۳۲ و ویگوتسکی^۲، ۱۹۷۸) نیز بر آن تأکید دارند. نتایج آزمون نشان می‌دهد که بین سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط معنی‌داری وجود دارد، این یافته فرضیه سوم را تأیید می‌کند و با یافته‌های تحقیقاتی پاترسن^۳ (۱۹۹۱)، براتوند (۱۳۷۶) و شریفی (۱۳۷۶) همخوانی دارد. چون تحصیل و یادگیری در محیط اجتماعی رخ می‌دهد، عوامل اجتماعی زیادی از جمله رفتار گروهی، نقش‌های اجتماعی و سازگاری اجتماعی تأثیر فراوانی بر امر یادگیری شاگردان باقی می‌گذارند. یافته‌های این پژوهش حاکی از وجود رابطه مثبت بین خودپنداره و پیشرفت تحصیلی است و به این ترتیب فرضیه چهارم نیز تأیید می‌شود. تجربیات نشان داده‌اند محصلانی که بنا به دلایلی از قبیل تشویش و نگرانی، تجربیات منفی قبلی، کم‌رویی و مواردی از این نوع، دچار خود پنداره‌های منفی هستند، در انجام تکالیف درسی و پیشرفت امور درسی دچار ضعف می‌باشند. دیگر نتایج نشان داد که بین پذیرش همسالان و خودپنداره دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارند و بر این اساس فرضیه پنجم تأیید نمی‌شود و با نتایج پژوهشهای گران

1- Piaget.

2- Vigotsky.

3- Patterson.

و دیگران (۱۹۹۲) و برونستین (۱۹۹۳)^۱ متناقض است. این تناقض را احتمالاً بتوان به تفاوت‌های اجتماعی - فرهنگی جوامع مختلف دانش‌آموزی در کشورهای مختلف جهان نسبت داد. نتایج آزمون نشان داد که بین دوستی‌های دوجانبه و پذیرش همسالان دانش‌آموزان رابطه مثبتی وجود دارد که بر این اساس فرضیه ششم تأیید می‌شود و با یافته‌های پژوهشی و نترل و کالدول (۱۹۹۷) همسو است. در گروه همگنان، اگر نوجوان فردی را با ویژگی‌ها و توانایی‌های بارزتر اخلاقی، آموزشی و تحصیلی و اجتماعی و غیره نسبت به دیگران بیابد، تمایل برقراری ارتباط صمیمانه و خصوصی‌تری را با او پیدا می‌کند، و دوستی‌های دوجانبه شکل می‌گیرند که تشابهات در ابعاد گوناگون به آن تداوم و استحکام بیشتری می‌بخشد. اعضای گروه نیز با مشاهده وفاداری و صمیمیت‌ها و همیاری‌های همه جانبه این افراد، آنها را بیشتر مورد پذیرش خود قرار داده و به‌عنوان الگو از آنها یاد می‌کنند. از طرف دیگر، در گروه همسالان افرادی که به علت ویژگی‌ها و خصوصیات برجسته (استعداد و هوش بالا و ویژگی‌های دیگر) مورد پذیرش همسالان قرار می‌گیرند، مورد توجه اختصاصی برخی افراد با انگیزه‌ای قرار می‌گیرند که به دنبال الگو و سرمشق هستند، لذا برای کشف راز و رمز موفقیت‌های آنها به دنبال فرصتهایی جهت برقراری دوستی‌های دوجانبه و خصوصی‌تری می‌باشند. یافته‌های مربوط به ارتباط بین پذیرش همسالان و سازگاری اجتماعی حاکی از آن است که بین این دو متغیر نیز رابطه معناداری وجود دارد که در مطالعات لد و همکاران (۱۹۹۸)، هاو، تاشا و دیگران^۲ (۱۹۹۶)، پاترسن (۱۹۹۱)، براتوند (۱۳۷۶)، اسلامی علی‌آبادی (۱۳۷۶)، نیز مورد تأیید قرار گرفته بود. کودکان و نوجوانانی که از رشد اجتماعی و سازگاری اجتماعی بالاتری برخوردار باشند عملاً در رفتار خود با سایر اعضای گروه نشان می‌دهند که نحوه برخورد با همسالان خود را می‌دانند و فردی که بتواند رفتار دلخواه سایرین را از خود نشان دهد از محبوبیت و اعتبار بیشتری در جمع برخوردار خواهد شد. با عدم تأیید فرضیه هشتم این نتیجه حاصل گردید که بین دوستی‌های دوجانبه و خودپنداره دانش‌آموزان رابطه مثبت و معناداری وجود ندارد که با نتایج تحقیقات گران و دیگران (۱۹۹۲) مغایرت دارد. با توجه به این تناقض

1- Bronstein.

2- How, Tasha and Others.

می‌توان به تفاوت شرایط فرهنگی - اجتماعی جوامع اشاره نمود و تا انجام تحقیقات آتی در جامعه دانش‌آموزان ایرانی، به نظر می‌رسد نتوان نظر دقیقی در این باره ارائه کرد. نتایج آزمون فرضیه نهم را مبنی بر رابطه مثبت و معنادار بین دوستی‌های دو جانبه و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان تأیید کرد که با نتایج تحقیقات لد و همکاران (۱۹۹۸)، هاوتاشا و دیگران (۱۹۹۸) و برنت و کیف (۱۹۹۵) هماهنگ است. طبق تحقیقات انجام شده کودکان و نوجوانانی که از هنجارهای اجتماعی منحرف می‌شوند، غالباً دوستی ندارند، لذا خود را از منابع حمایتی مهم محروم می‌سازند. در ضمن یکی از خصایص افراد دوست داشتنی این است که آنها واجد مهارت ((اجتماعی بودن)) هستند. افراد لایق دوستی از لحاظ اجتماعی نیز بسیار تردست هستند، آنها می‌دانند چگونه کنش کنند تا خوشایند دیگران باشند. دیگر نتایج نشان داد که بین خودپنداره و سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارد و براین اساس فرضیه دهم پژوهش نیز تأیید شد و با یافته‌های پژوهشی ورشون (۱۹۹۶)، ترقی جاه (۱۳۷۵)، براتوند (۱۳۷۶) و کاظمی (۱۳۶۹) هم جهت است. به نظر می‌رسد که چگونگی نگرش فرد نسبت به خود و تواناییهای خویشان در عرصه‌های مختلف خانوادگی، اجتماعی و رفتارهای نمود می‌یابند. در واقع سازگاری اجتماعی انسان نیز بازتابی از خودپنداره وی تلقی می‌شود. بدون تردید موفقیت بزرگسالان در سازش با مسایل مختلف زندگی اعم از ابعاد فردی و اجتماعی تا حدود زیادی متأثر از خودپنداره آنان است (شعاری نژاد، ۱۳۷۳). یازدهمین فرضیه پژوهش مبنی بر ارتباط معنادار خودپنداره، سازگاری اجتماعی و پذیرش همسالان با معدل کل دانش‌آموزان نیز تأیید گردید. بنابراین، می‌توان گفت که ترکیبی از سه متغیر خودپنداره، سازگاری اجتماعی و پذیرش همسالان بهتر از رابطه دوتایی متغیرها به تنهایی، قدرت پیش‌بینی معدل کل را دارد. دیگر نتایج نشان داد که بین پذیرش همسالان و خودپنداره با معدل ترم نیمسال دانش‌آموزان رابطه مثبت وجود دارد. بنابراین، می‌توان گفت ترکیبی از دو متغیر خودپنداره و پذیرش همسالان بهتر از هر دو متغیر به تنهایی قدرت پیش‌بینی معدل ترم نیمسال فرد را دارد، که بر این اساس فرضیه دوازدهم این تحقیق نیز تأیید شد. سیزدهمین فرضیه این پژوهش مبنی بر ارتباط مثبت خودپنداره، پذیرش همسالان با سازگاری اجتماعی دانش‌آموزان نیز مورد تأیید قرار گرفت. بنابراین، می‌توان گفت که ترکیبی از دو متغیر خودپنداره و پذیرش همسالان بهتر از هر دو متغیر به تنهایی قدرت پیش‌بینی سازگاری

اجتماعی فردی را دارد. در مجموع، نتیجه‌ای کلی که از این تحقیق به دست می‌آید این است که بین دوستیهای دوجانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره و سازگاری اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به عنوان کارکرد اصلی آنها، رابطه معنی‌داری وجود دارد. در این پژوهش، بالاترین همبستگی بین دوستی‌های دوجانبه و پذیرش همسالان ($r = 0.715$) و سازگاری اجتماعی و پیشرفت تحصیلی ($r = 0.611$)، معدل کل $r = 0.656$ (معدل نیمسال اول) و پایین‌ترین همبستگی بین دوستیهای دوجانبه با پیشرفت تحصیلی ($r = 0.241$) معدل کل $r = 0.251$ و $r = 0.1$ (معدل نیمسال اول) مشاهده شد و بین خودپنداره و پذیرش همسالان و خودپنداره و دوستیهای دوجانبه رابطه مثبت و معناداری به دست نیامد.

محدودیت‌ها و پیشنهادها

۱- محدودیت‌ها

در پرسش‌نامه‌های خودسنجی، افراد دوست دارند بهتر از آنچه هستند خود را نشان دهند تا مورد قبول دیگران باشند، لذا این تردید وجود دارد که هنجارهای اجتماعی عملاً سایه خود را بر روی رفتارهای افراد نوجوان در هنگام تکمیل پرسش‌نامه‌ها نیز گسترانده باشد.

پژوهش حاضر فقط دانش‌آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهر اصفهان را شامل شده و نتایج قابل تعمیم به سایر دانش‌آموزان مدارس روستایی، نمونه مردمی و غیرانتفاعی نیست.

طولانی بودن آزمون‌های CTP و خودپنداره ساراسوات مانعی جدی بر سر راه اجرای پژوهش بود.

۲- پیشنهادها:

اجرای آزمونهای خودپنداره و سازگاری اجتماعی در ابتدای سال و کاهش مخاطرات از طریق آموزش مهارت‌های اجتماعی و کاهش دادن موقعیتهای استرس‌زا به پژوهشگران علاقه‌مند در زمینه پژوهش پیشنهاد می‌شود.

ضمن گروه سنجی، ویژگیهای شخصیتی و روانی افراد دارای مقبولیت خیلی بالا و خیلی پایین را با استفاده از آزمونهای مختلف مشخص نمایند.

مقایسه بین دانش‌آموزان مدارس دولتی، نمونه مردمی، غیر انتفاعی و روستایی، پسران و دختران.
چون آزمون خودپنداره ساراسوات تاکنون در ایران هنجاریابی نشده، این موضوع می‌تواند عنوان پژوهشی مناسبی برای علاقه‌مندان باشد.

منابع

- ۱- اسلامی علی آبادی، م. (۱۳۷۴). بررسی نیمرخ رفتاری - تحصیلی دانش‌آموزان طرد شده از طرف همسالان و مقایسه آن با دانش‌آموزان عادی (شناخت ویژگی ها). پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، ص ۱- ۶۰.
- ۲- ایرانبور مبارکه، ا. (۱۳۸۰). بررسی رابطه بین دوستی‌های دوجانبه، پذیرش همسالان، خودپنداره و سازگاری اجتماعی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دختر سال سوم راهنمایی شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، ص ۱- ۱۱۸.
- ۳- براتوند، م. (۱۳۷۶). بررسی رابطه ساده و چند متغیری مقبولیت گروهی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی و سازگاری فردی - اجتماعی دانش‌آموزان سال سوم راهنمایی شهراواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ص: ۱ - ۸۰.
- ۴- پارسا، م (۱۳۷۶). روانشناسی انگیزش و هیجان. تهران: انتشارات سخن، ص: ۱۸۴ - ۲۱۹.
- ۵- ترقی جاه، ص. (۱۳۷۵). بررسی ارتباط خود پنداره با رفتار اجتماعی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، ص ۷۰.
- ۶- تقی زاده، م. ا. (۱۳۷۹). بادی آرام نوجوانی (با تأکید بر تربیت و خودپنداری). اصفهان: انتشارات یکتا، ص: ۹۶ - ۱۵۵.
- ۷- شریفی، ا. (۱۳۷۶). بررسی رابطه ارضاء نیازهای عاطفی با سازگاری فردی - اجتماعی و عملکرد تحصیلی پسران سال سوم راهنمایی شهرستان اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه شهید چمران اهواز، ص: ۱.
- ۸- شعاری نژاد، ع. (۱۳۷۳). روان‌شناسی رشد بزرگسالان در فراخنای زندگی، تهران: انتشارات پیام آزادی، ص: ۳۰ - ۴۰.
- ۹- کاظمی، ا. (۱۳۶۹). بررسی رابطه خود پنداری و سازگاری اجتماعی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان شناسی عمومی، دانشکده تحصیلات تکمیلی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، ص: ۶۸.

- ۱۰- نجاریان، ب.، و. ابراهیمی قوام (۱۳۶۹). نقش حمایت اجتماعی در سازگاری فرد. مجله اطلاعات علمی، سال ۶، شماره ۸، ص: ۷۷.
- 11- Berndt, T. J. K. keef (1995) Friends influence on adolescence , adjustment to school., *Child Development*, vol 66, N6,p: 1312-1329.
 - 12- Bronstein, P. M.; Fitzgerald, M.; Broines and J. Pieniadz, (1993). Family emotional expressiveness as a predictor of early adolescent social and psychotically adjustment; *journal of early adolescence*, vol 13, N4, p: 448-471.
 - 13- Gronne, J.A. and H. inderbitzen- pisaruk (1992). popularity and friendship: An investigation of their on effects on self- esteems. Biennial Meeting of the society for Research in child development, (cited in Eric. Abstr. ED 350519), <http://www.Askeric.Org/cgibin:>[accessed 23 may 2001].
 - 14- Hawe, R. Tashar and others (1996). Friend ship Quality / Scio metric 4. Status / and Loneliness in Absved and Non-Abused Children, Biennial Meeting of the society for Research in child development, (Cited in Eric. Abstr. ED 400084), <http://www.askeric.Oeg/cgibin:> [accessed 8 May 2001]
 - 15- Johnson, A.K., (2000). the peer effect on academic achievement a mong public elementary school students, <http://www.Heritage.Org/library/cda /cd a00. 06 htm/>: [accessed 22 July 2001].
 - 16- Ladd, Gary W.J.B.Kockenderfer and C.C.Coleman (1998). Classroom peer acceptance, friendship, and victimization: Distinct relational systems That contribute uniquery to children's school adjustment. *Child development*, December, vol 68,N6,p: 1181-1196.
 - 17- Patterson, charlorlottej and kupersmidth (1991). Jan's BC university rirginid family book ground, recent life events and peer rejection during child hood. *Journal of social and personal relations/Avg* vol 8,N3,p:347- 361.
 - 18- Vandamme, J.W.Mertens, w. (2000). Academic self-concept and academic achievement, cause and effect. Biennial Meeting of the society for Research in child development, (cited in Eric. Abstr. ED 441819), <http://www.Askeric.Org/cgibin:> [accessed 20 April 2001].
 - 19- Vrschuren, K. (1996). the internal working model of self, attachment, and competence in five years old. *Journal of child development*, vol 67,N5, p: 2493-2511.
 - 20- Wentzel, R. K. and K. Caldwell (1997). Friendships/peer acceptance/ and group membership: Relation to academic achievement in middle school. *Child Development*, December, vol 68,N6,p: 1198-1209.